

LAKATOS-FLEISZ KATALIN

A formába öntött magány¹

Kritika

„Ahogy visszagondolt azokra az évekre, amelyeket egyedül töltött el, világossá vált, hogy mit nem akar, az azonban talány maradt, hogyan kellene folytatnia. Mint megfeneklett bárka, a sekélységben nem tudott horizontális távlatot szabni létének, csupán menny és pokol közti vertikális libegésben emésztette magát, a való világ csupán önnön tükörképének bizonytalan körvonalával libegő mélységek felé nyitott távlatot.”

A regény ehhez hasonló, folyóként hömpölygő mondatai maguk is mintegy bárkaként sodorják magukkal a gyászt, aminek sehogy sem akar vége szakadni. (Legalábbis ha stílszerűen, a fenti idézet metaforáival kívánunk szólni.) Ugyanis a gyászról, a veszteségről, annak lelket felőrlő, személyiséget sorvasztó hatásáról szól a kolozsvári Cs. Kovács Katalin regénye. Ahogy egy negyvenes éveiben járó férfi, János (Johann) autóbalesetben elveszti feleségét (Jennyt) és vele együtt megszületendő gyermekét. Majd a főhős emlékei nyomán lassan-lassan fény derül a pár egzisztenciális helyzetének sebezhetőségére is. Ugyanis mindketten Erdélyből települtek át (szöktek!) nyugatra még a kommunizmus idején. Kemény munkával, minden pénzüket összekuporgatva sikerült megvetni lábukat Bécsben, kicsi, ám otthonos lakást, munkát találni. Tudjuk tehát, mit jelent ebben a helyzetben a család – Jenny és a gyerek halálával mit veszített el a férfi.

A gyász magánya mögött egy másik, alapvetőbb magány is őrlí Johann: az otthon maradottakkal való kapcsolat elsorvadása. Kivándorolni, nyugaton élni azt is jelenti, befutottá, de ezzel együtt idegenné is válni az itthoniak számára. Legalábbis Johann öccsével való kapcsolata ezt mutatja. Emellett Johann alapvetően különbözik anyagi testvéreitől, velük a konfliktusa visszafordíthatatlanná mélyül az anyjuk temetésén kitörő örökösödési vitában. Egyrészt nincs tehát, aki gyászában támogassa az otthoniak közül, más-

LAKATOS-FLEISZ KATALIN (1978, Nagykároly) irodalmár. Doktori tanulmányait Debrecenben és Finnországban végezte. Tanulmányt, esszét és könyvkritikát publikál.

részt viszont maga a gyász vágja el még a lehetőséget jelentő kapcsolatoktól is: saját anyjától és Jenny szüleitől. És ez az igazán érdekes a regényben, ettől lesz ugyanis tétjük az érzelmi mélységet ugyan árnyaltan ábrázoló, ám sokszor túlbeszél, ismétlődésekbe fulladó mondatoknak. Ahogy a csapdaként rázáruló fájdalom minden és mindenki iránt közömbössé teszi, mivel az elvesztett teljesség helyett csak pótlékokat kínál. És a gyászoló ember nem éri be pótlékokkal.

Az előrehaladást, történetyszerűséget Johann egyre mélyebb magánya, kiüresedése jelenti a regényben. (Habár ez az „egyre mélyebb” kifejezés is problematikus, mivel János érzései végig egyforma intenzitásúak.) A regény rövid fejezetei inkább

1. Cs. Kovács Katalin, *Arc(más)ok árnyékában*, Kolozsvár, Avalon Kiadó, 2015.

állóképszerűek, minden Jenny emléke és jelenben való hiánya körül forog. Johannt a gyászba való begyűrözöttség sorsszerűen juttatja el arra a pontra, ahol már senkije sem marad. Ez a felismerés anyja temetésén érlelődik meg benne a testvéreivel való konfliktus nyomán. (Ugyanitt Jenny szü-leivel is találkozik, akik viszont lányuk halála miatt neheztelnek rá.)

Innentől kezdve eseménytelibbé válnak Johann mindennapjai. Egy meghiúsult szerelmi kaland, majd a regény legkülönösebb, egyben legizgalmasabb része következik. Johann nőnek öltözve-átváltozva – Frau Johannaként – felszabadultan flörtöl Bécs cukrászdáiban, középkorú nők társaságában, divatszalonokban fecseg. Minden ízében élvezi új életét. Az olvasó is fellélegezhet: ennyi önmarcangolás után végre egy kis játék, humor! Még ha tudjuk is, a játék mögött gyógyíthatatlan magány lapul. A transzvesztita-lét viszont csúfos véget ér, és ezzel együtt a történet is ellaposodik. Morális kategóriákban kezd el gondolkozni az eddig érzelmeket festő elbeszélői hang. Johann, miután nőnek maszkírozottan a sötét utcán rablótámadás áldozatává válik, az erkölcsi jó és rossz határaitól elmélkedik. Arról, hogy lényegében hasonló bántalmazóihoz, merthogy a nőként való szerepjátszással lealjasította, tönkretette, feladta egész lényét. Azért is hiteltelen ez a rész, mert visszaemlékezve sokkal megengedőbb ezzel az időszakával szemben. Mert *akkor*, magányában nem tehetett másként.

A könyv vége felé haladva úgy érezzük, a történet közelgő lezárása hívja elő a beállt fordulatot. A nézőpontban is változás áll be – már lényegében a transzvesztita-részben –, az érzelmek nézőpontját a moralitásra cseréli fel a regény. Amikor Johann megtudja, hogy Jenny anyja is özvegy lett, felébred tetszhalott állapotából, és rádöbben, hogy mennyire önzően viselkedett. Hirtelen felbuzdul benne az élet, a segíteni akarás, és ezen túl még tiszta öntudattal el is ítéli magában mindazt, ami eddig lelki életének lényegét jelentette! A vég felől olvasva elkomolytalanodik a regény lényegét kitevő érzelmi szál. A bűn nézőpontjából ugyanis nem, vagy csak

részben érthetjük meg az érzelmek saját úton kanyargó logikáját. Az önmaga fölötti ítélkezés helyett – ha már amúgy is a gyógyulásra fut ki a történet – valamiféle megértés sokkal hitelesebb lenne.

Amit mindenképp erényként könyvelhetünk el a regényben, az a hangnem következetessége. Az érzelmek mélységében otthonosan mozgó, ugyan kissé szépelgő, viszont finom árnyalatokban zsongó hang, ami egyéniséget ad a könyvnek. És ami – tegyük hozzá – egy üdítően emberléptékű, romantikus, ha úgy tetszik, régmódi szövegvilágba viszi el az olvasót. A könyv nagyon hisz az érzelmek erejében, abban, hogy van valami lényegi az emberben, ami bár sérülékeny, de mégis ez teszi az embert emberré. Az olvasót könnyen megfoghatja, elcsábíthatja ez a hangnem, kinek-kinek saját vesztesége helyett beszélhet, éppen mert a narrátor beleélőn, mint egy áttetsző üveg mutatja meg főhőse lelkivilágát. (És nem mint egy tükör, ami már távolságot feltételez!) Nincs tehát semmiféle olvasót eltávolító ironia. Minden mélyen átélt, megszenvedett a regényben. Aki spekulatívabb, ironikusabb, ha úgy tetszik, intellektuálisabb olvasmányélményre vágyik, az első mondatoknál fanyalogva teszi majd le a könyvet. Ezzel szemben a szenvedésre fogékony, érzelmes olvasó, aki a narrátori hang csábításának is szívesen átadja magát, nem fog csalódni.